

характеристика таких качеств, как: мотивация к самостоятельному творчеству, творческое взаимодействие субъектов обучения, владение механизмами творческой деятельности, диагностические умения для измерения и оценки образовательных продуктов, познавательного-творческой самостоятельности.

Ключевые слова: *познавательные-творческие качества личности, творческая самореализация студентов, образовательные продукты, эвристическое обучение, дидактическая модель.*

SUMMARY

N. Gromova. Cognitive creative features as indexes of student's self-realization in learning.

In the article it is opened a modern approach in the problem of determination and formation of cognitive-creative qualities of a person, the practical manifestation of which is a substantive proof of self-realization in teaching of students at various levels. It is given essential characteristic of such features as motivation for independent creative work, creative interaction between the subjects of teaching, possession of creative work mechanisms, diagnostic skills in measuring and evaluating education output, cognitive-creative self-independence.

Key words: *cognitive-creative qualities of a person, creative self-realization of students, education output, heuristic teaching, didactic model.*

УДК 37.015.3

В. М. Кобець

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

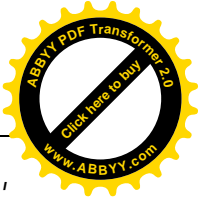
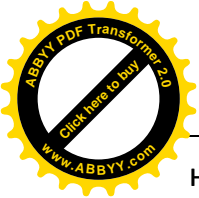
ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ МАЙБУТНЬОЮ ПРОФЕСІЄЮ ЯК ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА САМОЕФЕКТИВНОСТІ

У статті розглянуто задоволеність студентів вибраною професією і її вплив на їх самоефективність та емоційний стан. Використано методіку діагностики мотивації до навчання студентів, яка визначає наявність або відсутність стану задоволеності вибраною професією. Проаналізовано взаємозв'язок задоволеності професією з результатами діяльності.

Ключові слова: *задоволеність професією, самоефективність студентів, стан емоційного задоволення, професійне навчання, мотивація.*

Постановка проблеми. Успішність процесу підготовки майбутнього фахівця, формування системи професійних умінь і навичок багато у чому залежить від задоволеності студента вибраною спеціальністю. Адже задоволеність і позитивне ставлення до професії наповнює смислом і змістом навчальну діяльність, яка є засобом досягнення професійних цілей. Таке ставлення складається з оцінки студентами різних аспектів навчального процесу з точки зору їх особистісних, індивідуальних потреб, що можуть збігатися або не збігатися з цілями навчання.

Задоволеність вибраною спеціальністю виступає як провідний чинник регуляції активності особистості, її поведінки та діяльності, які забезпечуються її сприятливим емоційним станом. Психологічний словник дає таке визначення задоволеності: «Задоволеність – емоційно забарвлений психічний стан людини, що виникає на основі відповідності її

намірів, установок, надій, потреб з наслідками і результатами діяльності, взаємодії із соціальним і природним оточенням» [6, 532].

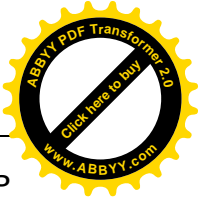
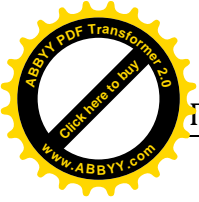
Діагностика задоволеності студентів майбутньою професією, з'ясування її ролі у процесі професійного навчання, визначення її впливу на ефективність навчальної діяльності і пізнавальної активності студентів та формування позитивного ставлення до майбутньої професії на сьогодні є актуальними завданнями вищої школи.

Аналіз актуальних досліджень. Задоволеність майбутньою професійною діяльністю є результатом дії сукупності різних мотивів навчальної діяльності студентів. Різні аспекти цієї проблеми, її взаємозв'язок з ефективністю і результатами навчальної та професійної діяльності вивчали Л. І. Божович, Е. Ф. Зеєр, Г. Клаус, Є. О. Клімов, Н. О. Клименко, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, В. І. Носков, А. О. Реан, В. Д. Шадріков та ін.

Відзначимо, що задоволеність професією тлумачиться науковцями по-різному: як ставлення особистості, мотив діяльності, особистісний сенс, настанова, емоційний стан та ін. А. К. Маркова вважає задоволеність вибором професії однією з найважливіших професійних якостей, яка визначається співвідношенням рівня домагань, характером мотивів і реального успіху у навчальній діяльності. На стадії навчання у вищій школі відбувається коригування професійних мотивів і цілей, з'являється перша задоволеність майбутньою працею, виникають мотиви самореалізації особистості у праці. Як визначає Н. В. Кузьміна, це інтегральний показник, який відображає ставлення суб'єкта до обраної професії і є системою мотивів, що вибудовуються у певній ієрархії і передають спрямованість особистості [3].

Більшість учених дотримуються думки про те, що існує певний взаємозв'язок між задоволеністю вибором професії та ефективністю і результативністю її виконання. Крім безпосередньої залежності між задоволеністю професією й успішністю навчальної діяльності, існує і зворотний зв'язок, коли на задоволеність професійним навчанням впливають зміст, методи навчання, міжособистісні відносини у групі тощо.

Як зазначає А. О. Реан, задоволеність професією зумовлена інтересами і схильностями, установками і цінностями особистості того, хто навчається, а також її характерологічними особливостями. Правильне виявлення професійних інтересів і схильностей є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому. Якщо професійні інтереси студентів лежать поза сферою спеціальності, яку вони обрали й опановують, то це позначиться не тільки на рівні професійного навчання, але й в подальшому на ефективності їх професійної діяльності [8].

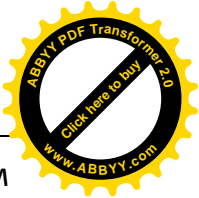
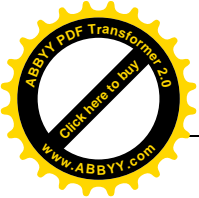
Е. Ф. Зеєр стверджує, що поміж інших показників задоволеність вибраною професією також сприяє виникненню особливого емоційного стану – професійного оптимізму. Це сприяє професійному самоствердженню, активізує самовизначення особистості у професійній культурі й означає інтеграцію у професійне середовище [1]. Крім того, від задоволеності професією значною мірою залежить і психічне здоров'я людини. Якщо її не буде, то це, у свою чергу, може спричиняти психічні перевантаження навіть під час помірно напруженої професійної діяльності або навчання.

Важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому є виявлення професійних інтересів і схильностей. Від цього залежить успішність професійного навчання. Недаремно В. Д. Шадріков помітив, що «прийняття професії породжує бажання виконати її певним чином, породжує певну детермінуючу тенденцію і слугує початковим моментом формування психологічної системи діяльності» [10]. При цьому процес прийняття професії включає аналіз мотивів діяльності, здібностей студентів та їх емоційний стан задоволеності.

Мета статті – визначити рівень задоволеності вибраною професією студентів-менеджерів, виявити її вплив на їх самоефективність і емоційний стан.

Виклад основного матеріалу. Самоефективність – це уявлення людини про свою здатність успішно діяти в конкретних ситуаціях. На думку А. Бандури, засновника соціально-когнітивної теорії, судження про самоефективність впливають на те, за яку діяльність ми беремося, як багато зусиль витрачаємо на ситуацію, як довго зберігаємо наполегливість під час виконання завдання, а також на наші емоційні реакції під час очікування ситуації або в самому процесі. Уявлення про свою ефективність роблять вплив на моделі нашого мислення, мотивацію, переконання, успішність та емоційне збудження [5, 439].

За результатами дослідження А. Бандури індивіди, переконані у високій самоефективності, здатні краще справлятися зі стресом і розчаруванням, ніж індивіди, переконані в низькій самоефективності [5, 446]. Зарубіжні вчені також установили, що сильні, позитивні переконання в самоефективності корисні для здоров'я. І навпаки, слабкі і негативні переконання в самоефективності шкідливі для здоров'я. Переконання в самоефективності впливають на здоров'я подвійно: впливають на поведінку, пов'язану зі здоров'ям, і прямо впливають на фізіологічні процеси (ефект плацебо). Переконання в самоефективності позначаються на вірогідності виникнення різноманітних захворювань і на процесах одужання.

Самоефективність як суб'єктна характеристика індивіда є системним феноменом, що має свою структуру, виконує певні функції у процесі професіоналізації суб'єкта, містить певну динаміку розвитку. Вона починає складатися лише у міру здійснення навчально-професійної діяльності, проходження всіх етапів університетської підготовки за умови розкриття і розвитку потенціалу особистості, поступового накопичення знань, умінь, власного професійного досвіду і задоволеності вибором професії.

Попри те, що задоволеність професією зумовлена безліччю чинників, її рівень піддається ймовірнісному прогнозуванню. Очевидно, що ефективність такого прогнозу визначається тим комплексом методик, які будуть застосовані для діагностики інтересів і схильностей студента, його настанов, ціннісних орієнтацій, а також характерологічних особливостей.

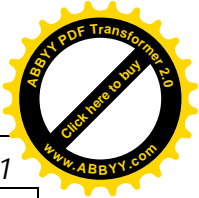
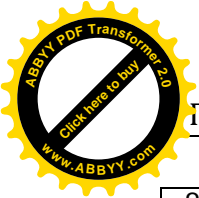
У процесі дослідження студентів-менеджерів третього курсу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» була використана методика С. О. Пакуліної, С. М. Кетько для діагностики мотивації навчання студентів, яка визначає наявність або відсутність стану задоволеності вибраною професією. Ця анкета-опитувальник дозволяє не тільки визначити рівень задоволеності професією, але й виявити, наскільки свідомо й осмислено студент обрав відповідну спеціальність, яка в майбутньому може стати його професією, чи задоволений він вибором своєї спеціальності, чи має бажання і намір працювати за отриманою спеціальністю.

У цілому у всіх студентів задоволеність знаходиться на такому рівні: низький – усього лише 6,7%, середній – 45%, високий – 48.3%. При цьому, як показують результати дослідження, з підвищенням рівня задоволеності збільшується й оцінка студентами міри задоволеності різними чинниками, сукупністю яких вона є. У табл. 1 наведено результати дослідження задоволеності студентів вибраною професією.

Таблиця 1

Аналіз задоволеності студентів вибраною професією

№ п/п	Мотиви	Рівень задоволеності (бали)			
		низький	середній	високий	Усього
1	Уважаю цю професію важливою і потрібною в суспільстві	3,0	4,3	3,9	4,0
2	Інтерес до професії	2,5	4,0	4,6	4,2
3	Спеціальність відповідає моїм здібностям	2,75	4,1	4,3	4,1
4	Отримати глибокі і міцні знання	3,25	3,7	4,4	4,0
5	Мати більше часу для самостійної роботи	2,5	2,7	3,3	3,0
6	Отримувати задоволення від досягнутих результатів	3,0	3,9	4,6	4,2
7	Задоволеність вибором професії	3,0	4,0	4,4	4,2

Продовження табл. 1

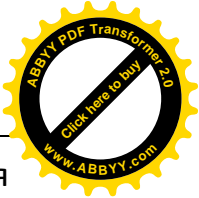
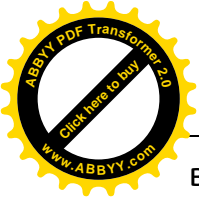
8	Бажання працювати за обраною спеціальністю	2,75	4,1	4,6	4,2
9	Можливість саморозвитку і самовдосконалення	3,75	4,4	4,8	4,5
10	Досягти власної самореалізації	3,5	4,1	4,6	4,2
11	Навчання в аспірантурі	1,75	2,1	3,4	2,7
12	Досягти соціального визнання. Повага	2,75	4,0	4,0	3,9

Серед студентів з різним рівнем задоволеності, особливо з низьким, помітний розрив за такими характеристиками, як «інтерес до професії», «спеціальність відповідає здібностям», «бажання працювати за обраною спеціальністю». Ці дані свідчать про те, що студенти з низьким рівнем задоволеності, мабуть, зробили помилковий вибір майбутньої спеціальності. Звідси і низька міра задоволеності вибором професії.

Причиною неадекватного вибору професії можуть бути як зовнішні (соціальні) чинники, пов'язані з неможливістю здійснити професійний вибір відповідно до інтересів, так і внутрішні (психологічні) чинники, пов'язані з недостатнім усвідомленням своїх професійних схильностей або з неадекватним уявленням про зміст майбутньої професійної діяльності і своєї схильності до неї. Результати дослідження А. О. Реана добре ілюструють той факт, що навіть найпростіший аналіз професійних інтересів, здійснений своєчасно, може вплинути на задоволеність професією та її адекватний вибір [8].

Конкретне вирішення цього завдання багато у чому залежить від спільних зусиль педагога і психолога – як на стадії профорієнтаційної роботи у школі, так і у процесі навчання. Ці зусилля в основному зводяться до надання особі компетентної психолого-педагогічної допомоги під час вибору професії. Це завдання нелегке, та зате важливе і благородне, бо його успішне вирішення допоможе людині запобігти розчаруванню своєю майбутньою професією. Очікуваний ефект від психодіагностики мотивації і пов'язаного з нею особистісно мотиваційного вибору полягає в тому, що зменшиться кількість студентів, які невдало вибрали професію, що супроводжується їх негативним емоційним станом. Кожен абітурієнт з більшою відповідальністю буде вибирати майбутню спеціальність, і тому покращиться процес оволодіння нею, а також зменшаться втрати держави через її неадекватний вибір.

Звертає на себе увагу низький рейтинг у більшості студентів таких позицій, як «навчання в аспірантурі», «бажання мати вільний час для самостійної роботи». При цьому найвищий рейтинг у всіх груп студентів від низького до високого рівня отримала «можливість саморозвитку і самовдосконалення». Це свідчить про недооцінку студентами ролі самостійної роботи у цьому процесі, а також про те, що престиж навчання

в аспірантурі теж залишає бажати набагато більшого. Мабуть, уявлення студентів про саморозвиток і самовдосконалення не мають цілеспрямованого характеру. Це доводять і дані про наявність у них цілей, а також знань стратегії і тактики їх досягнення. Так, тільки дві третини студентів уміють ставити цілі повною мірою, а інші частково. При цьому серед студентів з високим рівнем задоволеності питома вага таких студентів удвічі вища, ніж у студентів з низьким рівнем.

Задоволеність вибором професії є інтеграційним показником, який відбиває ставлення суб'єкта до вибраної професії і є надзвичайно важливим саме як узагальнена характеристика його самоефективності. Так, низька задоволеність професією здебільшого стає надалі причиною слабкої успішності студентів і навіть відрахування з вишу. Високий її рівень сприяє активізації діяльності студентів, про що свідчать дані табл. 2.

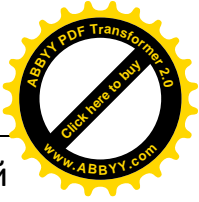
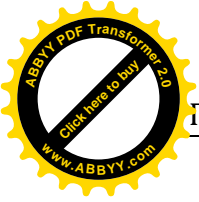
Таблиця 2

Взаємозв'язок задоволеності професією з результатами діяльності

Рівень задоволеності	Показники результатів діяльності (бали)				
	Ставлення до навчання (у %)	Середній бал успішності	Мотив досягнення	Самоуправління	Самоефективність
Низький	40,0	4,0	10,8	24,8	9,8
Середній	61,5	4,32	14,0	27,0	39,5
Високий	69,7	4,5	14,3	28,2	44,6

За даними табл. 2, результати навчально-пізнавальної діяльності студентів підвищуються разом з рівнем задоволеності вибраною професією. Багато хто із студентів із середнім й особливо високим рівнями задоволеності робить усе можливе для досягнення успіху в навчально-пізнавальній діяльності. Цей стан дає відчуття компетентності і впевненості в собі і у своїх діях, а також сприяє формуванню у них позитивної перспективи на майбутнє. У студентів, що мають низький рівень задоволеності, показники навчально-пізнавальної діяльності помітно нижче, що робить вплив і на їх емоційний стан.

При цьому велику роль відіграє мотивація досягнення. Це прагнення до успіху, високих результатів діяльності. Вона організовує цілісну поведінку, підвищує навчальну активність, впливає на формування цілей і вибір шляхів її досягнення [9]. Відомо, що людина, яка прагне до успіху, володіє сильною мотивацією досягнення. Її розвиток пов'язаний з активною життєвою позицією, виробленням моделі поведінки, орієнтованої на успішне досягнення цілей діяльності. Так, за результатами цього дослідження, у студентів з високим рівнем задоволеності вибором професії формування мотивації успіху відбувається активніше, ніж у студентів із середнім і низьким рівнями.

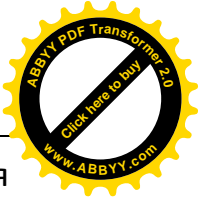
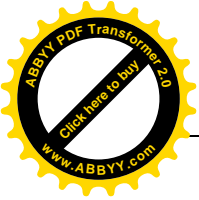
Для визначення рівня самоефективності студентів у предметній діяльності, якою для них є навчально-пізнавальна, а в недалекому майбутньому стане професійна діяльність, у процесі дослідження був також використаний тест-опитувальник самоефективності (автори Дж. Маддукс і М. Шеєр, адаптований А. В. Бояринцевою). Він спрямований на вимірювання уявлення студента про власну компетентність, ефективність та особистісну впливовість.

Як показують результати дослідження, самоефективність студентів прямо залежить від рівня задоволеності студентів вибраною професією. Усі показники, що характеризують оцінку міри задоволеності студентів, підвищуються разом з підвищенням рівня задоволеності. Вони мінімальні у студентів з «низьким» рівнем самоефективності, дещо вищій – для рівня «нижче середнього», помітно вищі – для «середнього» рівня і максимальні у студентів з «високим» рівнем самоефективності.

Одним із найважливіших компонентів задоволеності є зацікавленість до майбутньої професії, яку можна розглядати як емоційне переживання пізнавальної потреби студента. Можливість і необхідність створення умов для виникнення інтересу до навчання і його формування проголошували багато дослідників. На їх думку, найважливішою передумовою створення інтересу до навчання є виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння її сенсу, які є максимальними у студентів з високою мірою задоволеності.

Професійні інтереси формуються і визначаються дуже часто за допомогою механізму позитивного підкріплення. Безпосередній інтерес до предмета або процесу розвивається, коли людина встановлює для себе підвищені стандарти, які забезпечують їй у разі успіху позитивну самооцінку, і коли у неї є відчуття самоефективності стосовно того, що вона зможе цим стандартам відповідати. Саме подібний внутрішній інтерес надихає людину на зусилля протягом тривалого часу навіть за відсутності зовнішніх винагород [5, 442–443].

Успішні починання студента в певних видах діяльності сприяють розвитку і закріпленню інтересу до них. Позитивне ставлення до професії не може мати істотного значення, якщо воно не підкріплене компетентним уявленням про неї і переконанням у своїй самоефективності у цій сфері. У міру подальшого особистісного зростання студент починає бачити шляхи самовираження, самореалізації в діяльності. Наприклад, потреби у престижі, визнанні, досягненні і підвищенні статусу визначаються академічними успіхами. Навчальні невдачі можуть призвести до формування негативних емоцій.

Висновки. Нові підходи до вищої освіти орієнтовані на підвищення самоефективності студентів і стан їх емоційного задоволення у процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності. Процес освіти дає можливості інтелектуально-емоційної активізації особи. Студенти самі повинні побачити сенс власної роботи, опанувати процес власного навчання, стати справжніми суб'єктами освітньої діяльності.

При цьому велику роль відіграє стан задоволеності вибраною професією. Це інтегральний спосіб організації активності людини, детермінантами якої є як внутрішні, так і зовнішні причини. Він виконує селективну, когнітивну, спонукаючу, змістовно-регулювально-виконувальну та емоційно-формувальну функції. Судження про самоефективність або уявлення індивіда про свою здатність виконати конкретне завдання у цій ситуації відіграють ключову роль у формуванні задоволеності вибором професії завдяки своєму впливу на відбір цілей, на зусилля і наполегливість в їх досягненні, на емоційний стан і на здатність успішно долати стрес і наслідки негативних подій.

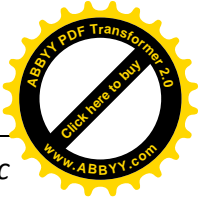
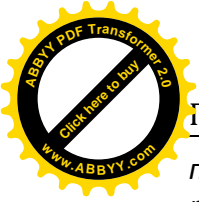
ЛІТЕРАТУРА

1. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект ; Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
2. Кисель С. Г. Специфика мотивации учебной деятельности в вузе / С. Г. Кисель, А. Н. Василенко // Проблемы инженерно-педагогического образования : зб. наук. праць. – Х. : УІПА, 2004. – Вип. 7. – 235 с.
3. Кузьмина Н. В. Проблемы психологии профессионально-технического образования как объект комплексных исследований / Н. В. Кузьмина // Психологический журнал. – 1982. – Т. 3, № 5. – С. 146–154.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : МГФ «Знание», 1996. – 308 с.
5. Первин Л. Психология личности: Теория и исследования / Л. Первин, О. Джон ; пер. с англ. М. С. Жам-Кочьян ; под ред. В. С. Магуна. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 607 с.
6. Психологический словарь / [под ред. Ю. Л. Неймера]. – Ростов-на-Дону, 2003. – 640 с.
7. Психологическое сопровождение выбора профессии : науч.-метод. пособие / [под ред. Л. М. Митиной]. – М. : Флинта, 2003. – 184 с.
8. Реан А. А. Психология изучения личности : учеб. пособие / А. А. Реан. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 1999. – 288 с.
9. Романовський О. Г. Педагогіка успіху : підруч. / Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. – Х. : НТУ «ХПІ», 2011. – 368 с.
10. Шадриков В. Д. Введение в психологию: мотивация поведения / В. Д. Шадриков. – М. : Логос, 2001. – 136 с.

РЕЗЮМЕ

В. Н. Кобец. Удовлетворенность студентов будущей профессией как эмоциональная составляющая самооэффективности.

В статье рассмотрена удовлетворенность студентов выбранной профессией и ее влияние на их самооэффективность и эмоциональное состояние. Использована методика диагностики мотивации к обучению студентов, которая определяет наличие или отсутствие состояния удовлетворенности выбранной

професією. Проаналізована взаємозв'язок задоволеності професією з результатами діяльності.

Ключевые слова: задоволеність професією, самоофективність студентів, стан емоціонального задоволення, професіональне навчання, мотивація.

SUMMARY

V. Kobets. Students' satisfaction with the future profession as an emotional component of self-efficacy.

The students' satisfaction with the chosen profession and its impact on their self-efficacy and emotional state are considered in the article. The method for diagnosing of students' learning motivation is used. It defines presence or absence of the state of satisfaction with their chosen profession. The interrelation of the profession's satisfaction with results of activity is analyzed.

Key words: satisfaction of the profession, self-efficacy of students, state of emotional satisfaction, professional training, motivation.

УДК 165.0

І. М. Козубцов

Науковий центр зв'язку та інформатизації
Військового інституту телекомунікацій
та інформатизації НТУУ «КПІ»

ВІД ІДЕЇ ДО СИНТЕЗУ ПРОФЕСІЙНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧИТЬ СВІДОМУ САМООСВІТУ МАЙБУТНІМ УЧЕНИМ

У статті розглянуто ідею поняття та перебіг синтезу професійної міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності вченого. Вона гармонійно сприяє розвитку філософії науки та фрактальної динамічної наукової картини світу знань за рахунок складних прихованих міждисциплінарних зв'язків. Успіх, очевидно, залежить від розробки теорії та методики професійної освіти майбутніх учених-міждисциплінарників.

Ключові слова: ідея, синтез, професійна, міждисциплінарна, науково-педагогічна компетентності, учені, освіта, фрактальна динамічна наукова картина світу знань.

Постановка проблеми. За сучасних умов, коли спостерігаються великі потоки інформації і з'являються дедалі складніші трансдисциплінарні комплексні знання, стає актуальним нагальне завдання безперервного навчання. Людина, що навчається, – це не порожній контейнер, який держава за допомогою навчального закладу наповнює фактами і даними. Навчання – це процедура пробудження внутрішніх сил і можливостей, кооперативної спільної творчої діяльності вчителя і того, хто навчає у результаті чого змінюються вони обидва.

Досягнення нової якості життя у XXI столітті можливе лише за невідкладної реформи існуючих методів освіти і виховання. Як відзначав родоначальник сучасної еволюційної епістемології Конрад Лоренц, життя є пізнання. А навчитися жити – означає навчитися вчитися. Сьогодні людина,